

Konferencija

MOKSLAS IR FILOSOFIJA ŽMOGAUS PASAULYJE

2005 m. lapkričio 25 d. Vilniaus Gedimino technikos universitete (VGTU) įvyko respublikinė konferencija „Mokslas ir filosofija žmogaus pasaulyje“, kurią surengė VGTU Humanitarinio instituto Filosofijos ir politologijos katedra kartu su Kultūros, filosofijos ir meno institutu (KFMI). Nors konferencija *de jure* skelbta respublikine, *de facto* – tarptautinė. Joje dalyvavo ir svečių iš užsienio, todėl pranešimai konferencijoje buvo skaitomi dviejose sekcijose – rusų ir lietuvių kalbomis.

Susidomėjimas šia tema buvo nemažas. Tai rodo ir gausus šioje konferencijoje dalyvavusių pranešėjų skaičius. Apžvelgsime įdomiausius konferencijos momentus.

Dr. L. Monginaitė (VGTU) pranešime *Moksliskumo kriterijus R. Ingardeno estetikoje* analizavo fenomenologinės metodologijos efektyvumą estetinės sąmonės pažinime. Pranešėja atskleidė eidetinės intuicijos galimybes išvelgti esmės, sąmonės intencijas bei pasiekti pirminius pažinimo duomenis. L. Monginaitė supažindino su R. Ingardeno sukurtu „idealiu“ estetinio išgyvenimo modeliu bei pristatė šio išgyvenimo fazių pagrindines savybes.

Doc. dr. A. Plėšnys (VU) pranešime *Mokslų filosofijos metodologinio statuso problematikumas* pabrėžė, kad mokslo žinių loginio tyrimo nepakanka, norint suformuluoti vertinamojo pobūdžio teiginius apie teorijų priimtinumą ar konkurentiškumą. A. Plėšnio teigimu,

normatyvinė mokslo filosofija pateikia neadekvatų tiek moksle funkcionuojančių normų bei vertinimų istorinį vaizdą, tiek paties mokslo raidos vaizdą. Todėl, kaip teigė autorius, šios mokslo filosofijos krypties statusas yra abejotinas.

Kitas pranešėjas doc. dr. T. Kačerauskas (VGTU) pranešime *Apie komizmą moksle* kėlė probleminį klausimą – kaip mūsų gyvenamasis pasaulis susijęs su mokslininko profesiniais siekiais? Pranešėjo teigimu, realų (gyvenimo) ir idealų (mokslo) pasaulius gali sieti komizmas. T. Kačerauskas pranešime pabrėžė, kad reiškinys-pokštas moksle yra garantas to, kad fenomenai net ir mokslo teorijų kontekste lieka gyvenamojo pasaulio dalimi. Maža to, žmogaus būties tragizmas neatsiejamas nuo komizmo. Anot pranešėjo, gyvenime kaip ir moksle reiškinys-pokštas padeda kurti savo egzistencinį projektą, leidžia mums iš šalies pažvelgti į savo gyvenimo visumą ir ją nuolat peržengti. Ar komizmas negali būti traktuojamas kaip euristinis principas, suartinantis mokslą ir gyvenimą – retoriškai klausė pranešėjas.

Dr. B. Nikiforova (KFMI) pranešime *Teologinis bioetikos diskursas: bendrieji ir konfesiniai skirtumai* atskleidė pagrindinius teologinius argumentus, kodėl religinis tikėjimas ir jo pamatiniai postulatai nesuderinami su tokiais naujais žmogaus mokslų reiškiniais: eutanazija, klonavimas, moralinis embrionų statusas.

Remdamasi katalikų, protestantų, judėjų ir musulmonų argumentavimo pavyzdžiais pranešėja atskleidė tiek bendruosius, tiek specifinius konfesinius skirtumus. B. Nikiforova pranešime detaliai išanalizavo svarbiausią argumentą prieš klonavimą – „žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą (imago Dei)“.

Prof. dr. J.A. Kijaščenko (Filosofijos institutas, Maskva) pranešime *Transdiscipliniškumo fenomenas – filosofinės analizės* aptarė transdiscipliniškumo fenomeno atsiradimo priežastis. Pranešėjos teigimu, transdiscipliniškumą suponuoja kultūros krizė, klasikinio racionalizmo, vieningos klasikinės filosofijos praradimas, skirtingos filosofinės pažiūros į pasaulio pažinimą. J. A. Kijaščenko atskleidė transdiscipliniškumo problemos esmę šiuolaikiniame pasaulyje, transdiscipliniškumo ir multi interdiscipliniškumo pažinimo metodo skirtumus.

Prof. habil. dr. J. A. Krištopaitis (KFMI) pranešime *Samprotavimai apie kelių nuo mokslo istorijos prie mokslo filosofijos* atskleidė intelektualinio patyrimo eigą, tiriant pasaulio sandarą, kuri formavo tai, ką galima vadinti išmintimi. Pranešėjas analizavo ir pateikė įvairiais rakursais dvi pažinimo dalis – istorinę ir filosofinę, kurios yra neatsiejamos žinojimo dimensijos, ypač išryškėjusios XX amžiuje – tada, kai formavosi mokslo revoliucijų, tikimybinio vertinimo ir kitos koncepcijos.

Doc. dr. A. Gedutis (KU) pranešime *Efektivumas ir/ar moralumas: ar moksliniai tyrimai paklūsta etikos reikalavimams?* kėlė klausimą: ar įmanoma suderinti efektyvumą su morale? Pranešėjo nuomone, efektyvumo ir moralės perskyra pagrįsta „fakto“ ir „vertybės“ atskyrimu. Efektyvumas (performatyvumas) suvokiamas kaip geriausias sąnaudų ir pelno santykis, todėl šis kriterijus laikytinas grynai faktiniu ir kiekybiniu. Moraliniai teiginiai, atvirkščiai, priklauso normatyvinei sričiai. Anot pra-

nešėjo, vertybinių kriterijų eliminavimas etinius bei moralinius sprendimus keičia efektyvumo kriterijumi, traktuojamu kaip mokslinių tyrimų vertinimo pagrindas. Tik socialiai naudingi ir kiekybiškai pamatuojami moksliniai tyrimai tampa mokslinių projektų finansavimo prioritetu. A. Gedutis pranešime siekė kritiškai įvertinti „fakto“ ir „vertybės“ atskyrimo pagrįstumą bei ieškojo alternatyvios mokslo sampratos, gebančios grąžinti moralinį vertinimą į mokslo sritį.

Dokt. J. Dagys (VU) pranešime *Fizikalistinė sąmonės redukcija ir konceptų analizė* pažymėjo, kad fizikalistinė sąmonės redukcija nuo XX šimtmečio vidurio dažnai suprantama kaip fizikos ir psichikos terminų koreferencijos problema, todėl, anot pranešėjo, ją galima svarstyti pasitelkiant kalbos analizės priemones. Pranešėjas rėmėsi Franko Jacksono ir Davido Chalmeso idėjomis, kurie skelbė turį *a priori* priežasčių manyti, kad fizikalistinė sąmonės redukcija iš principo skiriasi nuo klasikinų redukcijos pavyzdžių. Pranešime J. Dagys skeptiškai vertino sąvokų analizės potencialą bei perspektyvas sprendžiant fizikalistinės sąmonės redukcijos klausimą.

Dokt. J. Čiurlionis savo pranešime *R. Descartes ir I. Newton: gamtos filosofijos sistemų panašumai ir skirtumai* teigė, kad R. Descartes'o gamtos filosofija padarė didžiulę įtaką naujųjų laikų bei vėlesnei gamtos filosofijos raidai. Tačiau I. Newton'o klasikinės fizikos sistema traktuojama kaip svarbesnis ir unikalesnis perversmas gamtos mokslų problematikoje. Pranešėjas nagrinėjo šių dviejų gamtos filosofinių sistemų santykį. Pranešime J. Čiurlionis kėlė probleminius klausimus: ar gali būti, kad Newton'o fizika nėra priešinga R. Descartes'o gamtos filosofijai, bet greičiau papildanti ir pratęsianti pastarojo suformuluotas idėjas? Ar gali būti, kad garsieji niutoniški judėjimo dėsniai yra paveikti R. Descarte'o ir kartu visa abso-

liutinė erdvės ir laiko koncepcija nėra vien tik anglų fiziko originalus išradimas, bet priklauso ir prancūzų filosofui?

Dokt. L. Šopauskas (VPU) pranešime teigė, kad MacIntyre'o historistinės koncepcijos interpretavimas ir įvertinimas yra glaudžiai susijęs su etinių koncepcijų klasifikacijos klausimu. Pranešėjas pažymėjo, kad remiantis MacIntyre'u etinės teorijos, reprezentuojančios svarbiausias šios disciplinos alternatyvas ir jos istorinius lūžius yra šios: aristotelizmas, utilitarizmas, kantizmas. Anot L. Šopausko, klausimas „kaip reikėtų klasifikuoti etines teorijas pagal jų esmines pozicijas?“ gali būti pakeistas klausimu „kaip reikėtų klasifikuoti praktinio racionalumo koncepcijas?“. Pranešimo pabaigoje autorius padarė išvadą, jog praktinio racionalumo koncepcijų klasifikacija atitinka MacIntyre'o historicistinę koncepciją ir gali būti laikoma argumentu šios koncepcijos naudai.

Dokt. A. Noreikos pranešimas buvo skirtas žymiam lietuvių kultūros sociologui V. Kavoliui bei jo metodologiniams ieškojimams civilizacijų studijų srityje. Pranešėjas pažymėjo, kad V. Kavolis reikšmingas tuo, jog civilizacijų studijų metodologijos srityje jis novatoriškai sieja skirtingas disciplinas, metodus ir skirtingoms teorinėms pozicijoms atstovaujančius autorius, tačiau kritiškai vertina įvairius metodus bei teorines pozicijas. Todėl, anot pranešėjo, kyla klausimas, V. Kavolis užima metodologinio anarchizmo poziciją, pagal kurią „viskas tinka“, ar vis dėlto jo civilizacijų tyrimų metodologija, nepaisant tarpdisciplininio ir multimetodologinio pobūdžio, turi ją koordinuojančių branduolių? A. Noreika pabrėžė, kad Vytautas Kavolis nėra metodologinis anarchistas. Jo plėtojamos civilizacijų tyrimų metodologijos pagrindą sudaro civilizacijų analizės metodas. Pranešėjo teigimu, dėl tarpdisciplininio požiūrio V. Kavolio civilizacijų tyrimų metodologija yra silpniausiai integruota. Nepaisant to, V. Ka-

volio civilizacijų tyrimų metodologija nėra pabira atskirų disciplinų ir teorinių požiūrių sandauba.

Doc. dr. S. Kanišauskas (MRU) pranešime *Sinergetika: „naujoji filosofija“ ar tik „naujasis mokslas“?* analizavo sinergetikos paradoksus: darną chaose, akauzualų priežastingumą, procesų negrįžtamumą laiko atžvilgiu ir grįžtamumą per laiką ryšius. Pranešėjas pabrėžė, kad svarbiausios sinergetikos koncepcijos – mokslo ir filosofinių išvalgų paieška. S. Kanišauskas iškėlė klausimą: sinergetika – mokslas ar filosofija? Pranešėjas pažymėjo, kad vienintelio atsakymo į šį sudėtingą klausimą nėra, sinergetiką galima manyti esant postmodernistiniu mokslu, nauja ne tik mokslinė, bet ir filosofinė disciplina. Galima teigti, anot S. Kanišausko, kad sinergetika – nauja filosofija.

Dr. A. Konickis (KFMI) pranešime kėlė ir analizavo probleminį klausimą *Moksliniai ramsčiai: nauda ar žala?*. Pranešėjas, remdamasis žymių filosofų – Kanto, Aristotelio, Girniaus mintimis, padarė išvadą, jog filosofija yra savarakiška intelektualinės (dvasinės) veiklos sritis. Anot A. Konickio, kiekvienas mokslas turi savo objektą. Filosofijos objektas – bendrieji gamtos, visuomenės ir mąstymo dėsniai. Pranešėjas pažymėjo, kad mokslas, menas, religija, filosofija yra šalia vienas kito. Mokslas tiria objektą, jį pažįsta, o filosofija mąsto. A. Konickio teigimu, mokslas formuoja dėsnius, o filosofija mąstymo metodą. Pranešėjas pažymėjo, jog filosofija yra individualus dalykas, kad ir kaip ji būtų panaši į mokslą, tačiau ji leidžia mums ieškoti skirtumų. Filosofijos ir mokslo (meno, religijos) panašumai neleidžia jų sutapatinti. A. Konickis pranešimo pabaigoje iškėlė klausimą: ar reikia stengtis filosofiją padaryti mokslu ir netekti visuomeninės sąmonės formos?

Prof. habil. dr. V. Pruskus (VGTU) pranešime *Nemokslinė informacija: kilimo priežastys ir gajumo prielaidos* aptarė nemokslinės in-

formacijos fenomeną, nagrinėjo nemokslinės informacijos kilimo ir plitimo priežastis. Pranešėjas detaliai analizavo gnoseologines, psichologines ir sociologines nemokslinės informacijos gajumo prielaidas. Anot V. Pruskaus, nemokslinė informacija skatina mokslo tyrė-

jus didinti pastangas, siekiant moksliskai pagrįstų atsakymų, ir juos pateikti visuomenei atvirai, suprantamai ir prieinamai.

Visi konferencijoje skaityti pranešimai sulaukė didelio dalyvių susidomėjimo ir viešų diskusijų.

Vitalija Keciorytė